

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

БЛАЖІВСЬКИЙ ЄВГЕН МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 343.31+343.35+343.36+343.415](477)

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ
ПРАВОМ УКРАЇНИ**

Спеціальність: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

**Львів
2010**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Львівському державному університеті внутрішніх справ МВС України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
Грищук Віктор Климович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
перший проректор з навчальної та методичної
роботи.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Бойко Андрій Михайлович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
декан юридичного факультету;

кандидат юридичних наук, старший науковий
співробітник

Кваша Оксана Олександрівна,
Інститут держави і права імені В.М. Корецького
НАН України, старший науковий співробітник
відділу проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою.

Захист відбудеться «_24_» _вересня_ 2010 року о _10.00__ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розісланий «_20__» _серпня__ 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Наділяючи своїх представників певними повноваженнями, держава, з одного боку, висуває до них високі вимоги, та у необхідних випадках застосовує і сувору, у тому числі і кримінальну, відповідальність за вчинення протиправних діянь. З іншого боку – забезпечує своїх представників посиленою охороною, щоб вони могли безперешкодно, без будь-якого стороннього впливу виконувати свої функції та були незалежними при прийнятті правомірних рішень. Для цього держава встановлює кримінальну відповідальність за втручання в діяльність певних категорій осіб, які діють від її імені і в її інтересах.

У засобах масової інформації ми доволі часто натрапляємо на звинувачення осіб у вчиненні дій, які слід кваліфікувати як втручання в діяльність працівників правоохоронних органів, державних діячів, суддів, захисників тощо. Водночас, судова статистика констатує лише поодинокі випадки засудження винних за такі злочини. Тобто статті, у назві яких вживається словосполучення «втручання в діяльність» не мають широкого практичного застосування. Нами не знайдено жодного вироку у кримінальних справах за ч. 4 ст. 157 Кримінального кодексу України (далі – КК), ст. 344 та ст. 397 КК. Щодо злочинів, передбачених ст. 343 та 376 КК, то такі справи є, хоча їх кількість є незначною. В архівах судів України та серед матеріалів Єдиного державного реєстру судових рішень України знайдено 21 вирок, за яким винні особи, в період 2001–2010 р., засуджувалися за вчинення злочину, передбачено ст. 343 КК. А щодо ст. 376 КК «Втручання в діяльність судових органів», то нами знайдено лише 2 вироки, якими особи засуджувались за цією статтею. Щодо останніх років, то за даними Державної судової адміністрації, у 2008 році за ст. 343 КК було засуджено тільки 2 особи, у 2009 – 1. За інші злочини, що полягають у втручанні в діяльність, не було засуджено жодної особи.

Причинами такого становища може бути або недосконалість статей КК, які встановлюють відповідальність за такі діяння, або ж недоліки у роботі правоохоронних органів.

Безперечно, що аналіз складів злочинів, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність певних осіб, проводиться у всіх науково-практичних коментарях КК та підручниках із Особливої частини кримінального права України. Натомість у науковій літературі ця проблема, на жаль, не отримала комплексного дослідження. Лише окремі її аспекти досліджували в радянські часи Л.А. Андреева, В.А. Владіміров, В.А. Клименко, Ю.І. Ляпунов, В. Мальцев та ін.

У сучасній українській кримінально-правовій літературі питання відповідальності за втручання в діяльність працівників правоохоронних органів, державних діячів, судових органів тощо досліджувалися лише

окремо. Наприклад, питання відповідальності на основі положень чинного КК України за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу досліджувалося В.І. Осадчим, І.М. Заляловою; питання втручання в діяльність судових органів розглядали у своїх працях С.А. Аскеров, О.О. Кваша; питання відповідальності за втручання в діяльність державного діяча досліджував В.І. Осадчий; питання відповідальності за втручання в діяльність захисника чи представника особи на рівні наукових статей висвітлювали С. Штогун, В. Сміх тощо. Проте системно всі норми, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність, не досліджувалися.

Ці та інші обставини обумовлюють актуальність теми цієї дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано на кафедрі кримінального права та криминології Львівського державного університету внутрішніх справ у межах комплексної теми наукових досліджень «Проблеми реформування правової системи України» (державний реєстраційний номер 0109U007853).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є комплексне розв'язання питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність, вироблення на цій основі пропозицій щодо вдосконалення чинного КК України в частині встановлення кримінальної відповідальності за такі злочини.

З урахуванням викладеного в роботі ставились такі завдання:

- визначити систему злочинів, які полягають у втручанні в діяльність за чинним КК України та встановити співвідношення між ними;
- дослідити соціальну зумовленість кримінальної відповідальності за втручання в діяльність;
- з'ясувати зміст поняття «втручання в діяльність» та провести його розмежування з суміжними кримінально-правовими поняттями;
- дослідити об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів злочинів, що полягають у втручанні в діяльність за чинним КК України;
- виявити недоліки, прогалини та суперечності у формулюванні ознак складів втручання в діяльність визначених осіб в чинному КК України;
- розробити пропозиції щодо удосконалення законодавства про кримінальну відповідальність за втручання в діяльність.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини з приводу забезпечення кримінально-правовими засобами належних умов для здійснення своїх повноважень визначеними особами.

Предметом дослідження є кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України.

Нормативну основу дослідження склали положення Конституції України, чинного КК України та іншого галузевого законодавства.

Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Окрім праць названих вище авторів, які безпосередньо

досліджували окремі питання відповідальності за втручання в діяльність за чинним КК України, під час дослідження використано також праці П.П. Андрушка, М.І. Бажанова, Ю.В. Бауліна, П.С. Берзіна, В.К. Грищука, М.І. Мельника, С.Я. Лихової, П.С. Матишевського, В.О. Навроцького, М.І. Хавронюка, П.Л. Фріса та ін.

Емпіричну основу дослідження склали постанови Пленуму Верховного Суду та практика судів України за 2001–2010 роки у справах про злочини, що полягають у втручанні в діяльність (понад 140 рішень у справах, розглянутих місцевими судами Київської, Львівської та Тернопільської областей, а також розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень).

Методологічну основу дослідження становлять положення теорії пізнання і загальної теорії кримінального права. Одним із провідних методів, який застосовано у дослідженні, є герменевтичний, який застосовувався для з'ясування змісту положень КК України, іншого галузевого законодавства, рішень судів України тощо. У дисертації використано також такі наукові методи: діалектичний метод дослідження правових явищ – у процесі дослідження елементів складу злочину, розкриття змісту понять, зазначених у диспозиціях вищеназваних статей; юридичний (догматичний) – під час обробки законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, з'ясування змісту ознак, передбачених у диспозиції названих статей; порівняльно-правовий – у порівнянні положень різних статей КК, а також положень законодавства зарубіжних держав із положеннями КК України; системно-структурний – під час дослідження ознак та елементів складу зазначених злочинів; статистичний метод – у процесі використання даних судової статистики та іншої статистичної інформації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в Україні комплексним науковим дослідженням питань кримінальної відповідальності за втручання в діяльність особи за чинним КК України. У проведеному дослідженні обґрунтовано й сформульовано положення і висновки, які є новими для науки кримінального права, або наділені істотними ознаками новизни, та виносяться на захист, а саме:

вперше:

– обґрунтовано, що використання терміна «втручання в діяльність» у чинному КК, на відміну від інших термінів, характеризується такими особливостями: цей термін використовується для позначення протиправних посягань на нормальну діяльність осіб, які діють від імені та (чи) в інтересах держави; позначає лише активну поведінку; позначає лише умисну поведінку суб'єкта;

– обґрунтовано, що визначення поняття «втручання в діяльність» через використання терміна «вплив (незаконний вплив)», як це має місце в чинному КК України, є неприйнятним, оскільки такі поняття не збігаються за обсягом (поняття «вплив» є ширшим за обсягом від поняття «втручання в діяльність»);

– враховуючи нормативно невизначений зміст поняття «діяльність», доведено, що використання у КК словосполучення «втручання в діяльність» доцільно замінити словосполученням «втручання у здійснення повноважень», яке, своєю чергою, пропонується визначати як умисні незаконні дії, спрямовані на створення умов, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідними особами своїх повноважень;

– доведено, що між статтями КК, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність, наявні системоутворювальні зв'язки, відтак злочини, які передбачають відповідальність за такі діяння, розглянуто як систему, в результаті чого зроблено висновок про необхідність уніфікації викладу таких статей в КК;

– доведено, що санкції у статтях, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність, не відповідають вимогам системності, а відтак потребують перегляду і вдосконалення;

удосконалено:

– наукові положення щодо визначення змісту та ознак поняття «втручання в діяльність»;

– наукові положення про розмежування «втручання в діяльність» та суміжних кримінально-правових понять (опір, непокора, невиконання законних вимог, протидія, примушування та перешкоджання);

– підходи до визначення кола потенційних потерпілих, нормальна діяльність яких потребує кримінально-правової охорони від втручання;

набули подальшого розвитку:

– учення про зміст елементів та їх ознак у складах злочинів, що передбачають відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України;

– положення про розмежування злочинів, що полягають у втручанні в діяльність від суміжних складів злочинів.

З урахуванням викладених положень запропоновано внесення змін до КК з метою удосконалення нормативного регулювання кримінально-правового захисту визначених осіб від втручання в їхню діяльність.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в результаті дослідження вироблено конкретні пропозиції щодо вдосконалення чинного КК України в частині встановлення кримінально-правового захисту певних осіб від втручання в їхню діяльність (текст викладено у висновках), які скеровані до відповідного комітету Верховної Ради України і можуть бути використані для подальшого удосконалення кримінального законодавства.

Висновки та пропозиції, отримані в дослідженні, також можуть бути використані для подальших наукових досліджень цієї проблематики.

Результати дисертації уже використовуються при викладанні навчальної дисципліни «Кримінальне право України» у Львівському державному університеті внутрішніх справ (акт впровадження від 1.12.2009 р. № 38

(Додаток А)) та можуть бути використані при викладанні названої навчальної дисципліни іншими навчальними закладами.

Враховання одержаних у процесі дослідження результатів може бути корисним і для правозастосовної діяльності, а саме: для вироблення єдиних підходів до кваліфікації незаконного втручання в діяльність та сприятиме вдосконаленню судової практики при розгляді справ цієї категорії в цілому.

Апробація результатів дисертації. Дисертаційне дослідження обговорювалося на засіданнях кафедри кримінального права та кримінології, міжкафедральному семінарі Львівського державного університету внутрішніх справ. Теоретичні положення та висновки дисертації апробовані на: Міжнародній конференції «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи вдосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві» (Львів, 2008 р.); звітній науковій конференції факультету з підготовки слідчих Львівського державного університету внутрішніх справ (Львів, 2009 р.); круглому столі «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Проблеми відповідальності службових осіб (Львів, 2010 р.) тощо.

Публікації автора. Основні положення дисертаційного дослідження відображено у п'яти наукових статтях, які опубліковані у фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України, а також у двох тезах виступів на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінки, з них основний текст – 182 сторінки, 4 додатки на 31 сторінці, список використаних джерел (225 найменувань) на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації, показується зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначаються мета і завдання дослідження, а також його теоретична і емпірична база. Формулюються основні положення, які виносяться на захист, вказується практичне значення одержаних результатів та наводяться дані щодо їх апробації.

Розділ 1 «Загальні засади дослідження проблем кримінальної відповідальності за втручання в діяльність» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Система злочинів, що полягають у втручанні в діяльність за чинним КК України» доводиться, що склади злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність, передбачені ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК. Хоча термін «втручання»

використовується в КК ще й в інших статтях, вищеперераховані істотно відрізняються від складів злочинів, які встановлюють відповідальність за «втручання у роботу» та за «перешкоджання» діяльності. Відтак, саме склади злочинів, передбачені ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, стали предметом наукового аналізу. Також доведено, що між названими складами злочинів простежуються певні системоутворюючі зв'язки, а саме: для всіх таких складів злочинів характерним є використання у їх назвах, з незначними відмінностями, одного і того ж терміна «втручання в діяльність»; обов'язковою ознакою таких складів злочинів є спеціальний потерпілий; у таких складах злочинів передбачена спеціальна мета, подібність простежується в закріпленні кваліфікуючих ознак таких злочинів тощо. Водночас констатовано і низку порушень вимог системності при закріпленні відповідальності за втручання в діяльність у статтях чинного КК України, а саме: розходження у назвах статей (в ст. 344 КК злочин названо «втручання у діяльність», в інших статтях – «втручання в діяльність»); різний підхід до визначення поняття злочину у диспозиціях цих статей (у ст. 343 КК йдеться про «вплив у будь-якій формі»; у ст. 344 КК йдеться про «незаконний вплив у будь-якій формі»; у ст. 376 КК вже йдеться про «втручання в будь-якій формі»; а в ст. 397 КК про «вчинення в будь-якій формі перешкод»). Обґрунтовано, що лише системний аналіз визначених складів злочинів дозволить виявити позитивні та негативні моменти кримінально-правового захисту осіб, які наділені державою певними повноваженнями від втручання в їх законну діяльність. Доведено, що склад злочину, зафіксований у ст. 397 КК, не зовсім вписується у систему таких злочинів, з огляду на те, що спеціальний потерпілий у складі такого злочину не є «представником держави» як в інших складах; істотно відмінно від інших складів сформульоване поняття цього злочину в цілому. Проте, незважаючи на це, склад такого злочину також став предметом цього дослідження, оскільки в ньому встановлюється відповідальність за вчинення злочину, який у назві статті позначений терміном «втручання в діяльність».

У підрозділі 1.2. «Стан дослідження проблеми відповідальності за втручання в діяльність у юридичній літературі» вказано, що комплексно проблема відповідальності за втручання в діяльність певних осіб за чинним КК України на монографічному рівні не аналізувалася. І взагалі, чи не єдиною спробою комплексної розвідки з цієї проблематики є наукова стаття Н. Ніколаєнко. В інших працях проводиться не комплексне дослідження проблеми, а розглядаються питання кримінально-правової характеристики окремих складів злочинів, у яких передбачено відповідальність за втручання в діяльність окремих осіб. Належну увагу отримали питання відповідальності за втручання в діяльність працівників правоохоронних органів та суддів. Натомість мінімальний рівень уваги отримали в літературі питання відповідальності за втручання в діяльність захисника чи представника особи

(декілька наукових статей), а питання відповідальності за злочин, передбачений ч. 4 ст. 157 КК, майже не піддавалися спеціальному дослідженню. Не отримали однозначного вирішення питання кримінально-правової оцінки втручання в діяльність, вчиненого службовою особою, кваліфікація таких дій за сукупністю з іншими статтями КК тощо.

У підрозділі 1.3. «Соціальна зумовленість встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність» доводиться, що позиція законодавця щодо криміналізації діянь, котрі полягають у втручанні в діяльність потерпілих, визначених у ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, з огляду принаймні на суспільну небезпеку та поширеність таких діянь у суспільстві, є абсолютно виправданою. Підтверджується обґрунтованість встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність і іншими обставинами: при встановленні кримінальної відповідальності за такі діяння дотримані традиції вітчизняної законодавчої практики боротьби з цими посяганнями (ці норми не є новелами КК України); зарубіжним досвідом застосування кримінально-правових засобів протидії злочинам цього виду (подібні норми містяться в законодавстві багатьох держав світу).

Розділ 2 «Поняття втручання в діяльність за кримінальним правом України» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Зміст та обсяг поняття «втручання в діяльність» за кримінальним правом України» на основі тлумачення термінів «втручання» та «діяльність», з врахуванням положень кримінально-правової доктрини, доводиться, що кримінально-правове поняття «втручання в діяльність» слід тлумачити з врахуванням таких основних моментів: 1) втручання в діяльність може виявлятися лише у активних діях; 2) діяльність будь-якої особи слід поділяти на пов'язану з займаною посадою (професійну, службову) та не пов'язану з займаною посадою (непрофесійну). Очевидно, що кримінально-правовому захисту в аналізованих нами статтях КК піддається саме професійна (службова) діяльність – виконання повноважень; 3) втручання може мати місце лише стосовно законної діяльності. Протидія незаконній діяльності не може визнаватися втручанням; 4) втручання може виражатися лише у протиправній поведінці (вчинення діянь, які не дозволені законом). Вчинення законних діянь (поради, вказівки, контроль тощо) не можна розглядати як втручання; 5) як втручання можна розглядати лише умисні діяння. Вчинення діянь, які перешкоджають діяльності когось, якщо особа не усвідомлювала їх суспільно небезпечного характеру, не можна вважати втручанням; 6) як втручання, виходячи з позиції Верховного Суду України, за наявності інших ознак, слід завжди розглядати вчинення таких дій: умовляння, шантажування, залякування, погрози, заяви про розголошення відомостей, що компрометують особу, опір, насильство, умисне знищення або пошкодження майна, посягання на життя. Проте перелік таких дій не є вичерпним. З врахуванням вищевикладеного можемо зробити висновок, що

вживання поняття «втручання в діяльність» в кримінальному праві є не зовсім обґрунтованим. Більш точно і правильно було б говорити про «втручання у здійснення повноважень». А це поняття, своєю чергою, слід визначати як умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідною особою своїх повноважень.

У підрозділі 2.2. «Відмінність «втручання в діяльність» від суміжних понять» як суміжні до поняття «втручання в діяльність» розглядаються поняття: опір, непокора, невиконання законних вимог, протидія, примушування та перешкоджання, вплив. Водночас, доведено, що зміст жодного з понять не збігається зі змістом поняття «втручання в діяльність». Автор в цілому сприймає висловлену в літературі позицію, що поняття «втручання в діяльність» значно ширше, ніж поняття «опір». Щодо «непокори» та «невиконання законних вимог», то видається не зовсім коректно вважати, що «втручання в діяльність» є ширшим за змістом від понять «непокора» та «невиконання законних вимог». Вважаємо, що ці поняття не пересікаються, оскільки під втручанням в діяльність слід розуміти лише умисні дії, а непокора та невиконання законних вимог – можуть вчинятися лише шляхом бездіяльності. Примушування та втручання відрізняються насамперед тим, що для примушування обов'язковим є застосування фізичного чи психічного насильства, а для втручання такий спосіб не є обов'язковим. Щодо поняття перешкоджання, то воно є найближчим за змістом до поняття «втручання в діяльність». Однак, є відмінності у їх застосуванні в кримінальному законі. Термін «втручання» законодавець використовує для позначення суспільно небезпечного діяння, коли йдеться про створення перешкод для виконання визначеними суб'єктами своїх службових (професійних) повноважень (виконання обов'язків), натомість термін «перешкоджання» – для позначення суспільно небезпечного діяння, коли йдеться про створення перешкод для реалізації як професійних (наприклад, ст. 171 «Перешкоджання законній професійній діяльності журналістів»), так і «загальних» (наприклад, ст. 180 «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду») як обов'язків, так і прав.

У роботі також доведено, що визначення поняття «втручання» через використання поняття «вплив» є неприйнятним, оскільки поняття «втручання в діяльність» та поняття «вплив» істотно відрізняються за обсягом. Найбільш відомими в соціальній психології є такі механізми впливу: переконування, навіювання, примушування, приклад, санкціонування, наслідування, маніпулювання, психічне зараження тощо. Проте, очевидно, що не кожен з цих видів впливу може вважатись втручанням в діяльність.

Розділ 3 «Юридичний аналіз складів втручання в діяльність за чинним КК України» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Об'єкти складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України» автор

робить висновок, що родовий об'єкт кожного з розглядуваних злочинів визначається його місцем у системі Особливої частини КК. Стосовно безпосереднього об'єкта аналізованих складів злочинів, то видається не зовсім вдалим пропонований у літературі підхід, що ним є «нормальна діяльність...», принаймні з тих міркувань, що на порядок «нормальної діяльності» може посягати не лише стороння особа, але і сама особа, яка здійснює таку діяльність. Натомість обґрунтовується, що більш правильно безпосереднім об'єктом у аналізованих складах вважати суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення визначеною особою своїх повноважень (членом виборчої комісії чи комісії з референдуму – у ч. 4 ст. 157 КК; працівником правоохоронного органу – у ст. 343 КК; державними діячами – у ст. 344 КК; суддями – у ст. 376 КК).

Водночас, запропонований вище підхід до визначення безпосереднього об'єкта складів злочинів, що полягають у втручанні в діяльність, не може повною мірою поширюватися на склад злочину, передбачений ст. 397 КК України, оскільки його об'єктивна сторона виражається не лише у втручанні (незважаючи на назву статті), а відтак об'єкт складу цього злочину можна визначити як суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для нормальної діяльності захисника чи представника особи.

У підрозділі 3.2. «Потерпілий у складах злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України» проаналізовано поняття та види потерпілих у складах злочинів, передбачених ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, окреслено коло їх найбільш істотних повноважень. У результаті дослідження автор зробив висновок, що коло потенційних потерпілих у складі злочину, передбаченому ст. 343 КК, доцільно обмежити, передбачивши у примітці до статті 343 КК вичерпний перелік працівників правоохоронних органів, за втручання в діяльність яких має наставати кримінальна відповідальність. Стосовно ст. 344 КК – то підтримана висловлена в літературі позиція щодо необхідності уточнення кола потенційних потерпілих шляхом усунення повторів та доповнення їх переліку «рівнозначними» службовими особами, які чомусь упущені. Потенційними потерпілими у ст. 376 КК України слід розуміти суддю суду загальної юрисдикції (в тому числі спеціалізованого), а також суддю Європейського суду з прав людини та інших міжнародних судових установ, учасником яких є Україна, який бере участь у розгляді справ, що стосуються України та її громадян.

У підрозділі 3.3. «Об'єктивна сторона складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України» проаналізовано ознаки об'єктивної сторони складу кожного злочину. В результаті узагальнено, що всі злочини, які полягають у втручанні в діяльність, є злочинами з формальним складом; використання для позначення як ознаки об'єктивної сторони у складах таких злочинів терміна «вплив» є необґрунтованим, оскільки його обсяг ширший за обсяг поняття

«втручання»); не можна також вважати прийнятним використання при закріпленні складів аналізованих злочинів терміна «втручання» без роз'яснення його змісту (як це зроблено у ст. 376 КК). Вказане підтвердило обґрунтоване в попередніх частинах роботи положення про доцільність системного викладу диспозицій відповідних статей КК через використання конструкції «вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідною особою своїх службових повноважень».

У підрозділі 3.4. «Суб'єктивні ознаки складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність за чинним КК України» проаналізовано ознаки суб'єктивної сторони складів досліджуваних злочинів. Встановлено, що вказані злочини можуть бути вчинені лише з прямим умислом. Визначено зміст інтелектуального та вольового моменту умислу при вчиненні аналізованих злочинів. Стосовно інших ознак суб'єктивної сторони складів цих злочинів, то підтримано позицію, що відповідно до положень чинного КК другою обов'язковою ознакою таких складів злочинів є спеціальна мета. Разом з тим, доводиться, що вказівка на мету, як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони, у складах втручання є зайвою. Вона лише утруднює застосування аналізованих статей КК. Натомість, при запропонованому вище викладі диспозицій відповідних статей через використання конструкції «вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідною особою своїх службових повноважень» потреба у визнанні мети обов'язковою ознакою складів аналізованих злочинів зникає.

Розділ 4 «Застосування покарання за втручання в діяльність за чинним КК України» без підрозділів. У ньому зацентровано увагу на двох моментах: а) санкціях частин аналізованих статей; б) призначенні покарання за такі злочини у судовій практиці України. В розділі спочатку проаналізовано та порівняно санкції перших частин статей 343, 344, 376 та 397 КК (караність основних складів), потім – санкції ч. 2 аналізованих статей КК (караність кваліфікованих складів). Проведений аналіз дозволив констатувати, що ступінь збільшення караності в різних злочинах істотно відрізняється, а отже санкції у статтях, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність, потребують перегляду і вдосконалення. Щодо розгляду справ про втручання в діяльність, то суди приблизно в половині випадків застосовують звільнення від покарання з випробуванням, в іншій половині – реальне відбування покарання, що перебуває в межах тенденцій, які існують у судовій практиці України в цілому. Щодо покарань, то із проаналізованих вироків у 100% випадків застосовували покарання, визначені санкцією. Причому, у справах про злочини, передбачені ст. 343 КК, приблизно у 47,6% випадків застосовувалося покарання у виді арешту, у 33,3% – штраф, у 14,2% – виправні роботи і, відповідно, лише у 4,8% – у виді обмеження волі. Стосовно складу злочину, передбаченого ст. 376 КК, особи засуджувалися до покарання у виді арешту.

ВИСНОВКИ

У **висновках** до роботи вказується, що у дисертації проведено теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми забезпечення кримінально-правовими засобами належних умов для здійснення повноважень визначеними КК особами. В результаті дослідження отримано низку результатів, які мають як теоретичне, так і практичне значення.

1. Для розвитку теорії кримінального права, подальших наукових досліджень та для юридичної освіти, зокрема при викладанні (вивченні) кримінального права України та спецкурсів з проблем кваліфікації злочинів, значення мають такі основні отримані в роботі результати:

1.1. У роботі доводиться, що втручанням в діяльність, в буквальному розумінні, слід вважати умисне вчинення незаконних дій, спрямованих на перешкоду праці людей у якій-небудь галузі. Проте в кримінальному праві вживання поняття «втручання в діяльність» є не зовсім обґрунтованим. Більш точно і правильно було б говорити про «втручання у здійснення повноважень». А це поняття, своєю чергою, слід визначати як умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідною особою своїх службових повноважень.

1.2. Між складами злочинів, передбаченими ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, простежуються ознаки системи. Такими ознаками є: а) використання у них одного кримінально-правового терміна «втручання в діяльність»; б) їх місце в КК – розміщення у розділах, статті яких передбачають відповідальність за посягання на достатньо важливі сфери забезпечення функціонування держави в цілому та зорієнтовані на охорону суспільних відносин, які складаються з приводу забезпечення належних умов для нормальної діяльності осіб, які уповноважені державою на прийняття певних рішень; в) спеціальний потерпілий – відповідна особа – як обов'язкова ознака у складах таких злочинів; г) спеціальна мета – у більшості випадків як обов'язкову ознаку його складу передбачено мету – «перешкодити... або добитися...незаконного (неправомірного) рішення»; г) подібність у закріпленні кваліфікуючих ознак таких злочинів тощо. Водночас можна констатувати і низку порушень вимог системності при закріпленні відповідальності за втручання в діяльність у статтях чинного КК України, а саме: а) розходження у закріпленні назв статей (ст. 344 КК названо «втручання у діяльність», в інших статтях – «втручання в діяльність»); б) у диспозиціях цих статей ознаки складу злочину визначаються дещо по-різному (наприклад, у ст. 343 КК йдеться про «вплив у будь-якій формі»; у ст. 344 КК йдеться про «незаконний вплив у будь-якій формі»; у ст. 376 КК вже йдеться про «втручання в будь-якій формі»; а в ст. 397 КК – про «вчинення в будь-якій формі перешкод»). Тобто такі порушення є порушенням вимоги про необхідність дотримання єдності термінології в кримінальному законі.

1.3. З огляду, принаймні, на суспільну небезпеку та поширеність таких діянь у суспільстві позиція законодавця щодо криміналізації діянь, що полягають у втручанні в діяльність, визначених у ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, видається абсолютно виправданою.

1.4. Склади злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність і передбачені у ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 КК, істотно відрізняються від складів злочинів, які встановлюють відповідальність за «втручання у роботу» та від складів злочинів, які встановлюють відповідальність за «перешкоджання». Відповідальність за «втручання в діяльність» законодавець встановлює, коли йдеться про забезпечення умов для нормальної діяльності осіб, які діють від імені та (чи) в інтересах держави – уповноважені на прийняття певних рішень (за винятком захисника чи представника особи при наданні правової допомоги). Відповідальність за «перешкоджання» встановлюється у випадках, коли йдеться про забезпечення прав і свобод пересічної людини і громадянина: виборчих, референдних, професійних прав; права на участь у професійних спілках, політичних партіях, громадських організаціях, на участь у страйку, свободу віросповідання, проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій тощо.

1.5. На основі аналізу складів злочинів зроблено висновки, що:

– родові об'єкти у аналізованих складах злочинів є подібними тим, що ними є суспільні відносини з приводу забезпечення важливих сфер функціонування держави, а це підтверджує тезу про те, що такі злочини утворюють систему;

– безпосередній об'єкт у аналізованих складах злочинів пропонуємо визначати так: безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ч. 4 ст. 157 КК, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення членом виборчої комісії чи комісії з референдуму своїх повноважень; безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 343 КК, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення працівником правоохоронного органу своїх повноважень; безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 344 КК, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення державними діячами своїх повноважень; безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 376 КК, є суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для здійснення суддею своїх повноважень. Разом з цим, запропонований вище підхід до визначення безпосереднього об'єкта складів злочинів, що полягають у втручанні в діяльність, не може повною мірою поширюватися на склад злочину, передбачений ст. 397 КК, оскільки його об'єктивна сторона виражається не лише у втручанні, а відтак об'єкт складу цього злочину можна визначити як суспільні відносини з приводу забезпечення належних умов для нормальної діяльності захисника чи представника особи;

– коло потенційних потерпілих – визначених осіб, забезпечення належних умов для здійснення повноважень якими є об'єктом кримінально-правової охорони, є доволі чітко визначеним, проте пропонується його уточнити шляхом внесення відповідних змін до ст.ст. 343, 344 КК;

– пропонується уніфікувати виклад статей КК, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність, шляхом використання таких конструкцій: у назвах – «Втручання у здійснення відповідними особами своїх повноважень»; у диспозиціях – «Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання відповідними особами своїх службових повноважень»;

– обґрунтовується, що вказівка на мету, як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони, у складах втручання є зайвою. При запропонованому вище викладі диспозицій відповідних статей потреба у ній зникає.

1.6. Якщо втручання в діяльність особи поєднане з діями, які утворюють самостійний злочин (опір, погроза або насильство, умисне знищення або пошкодження майна, посягання на життя тощо), вчинене належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, що передбачають відповідальність за втручання в діяльність і за відповідними статтями Кримінального кодексу, які передбачають відповідальність за такі діяння.

1.7. Втручання в діяльність, вчинене службовою особою, є спеціальним видом таких злочинів, як зловживання владою або службовим становищем та перевищення влади або службових повноважень, а відтак сукупності такі злочини не утворюють.

2. Для підвищення ефективності кримінально-правового регулювання у сфері забезпечення належних умов для здійснення повноважень, визначеними КК особами, пропонується внести такі зміни до чинного КК:

– *викласти ст. 343 КК у новій редакції, залишивши без змін санкції ч. 1 і ч. 2:*

«Стаття 343. Втручання у здійснення працівником правоохоронного органу своїх повноважень

1. Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання працівником правоохоронного органу своїх службових повноважень, –

карається

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

карається ...

«Примітка. Під працівниками правоохоронних органів у цій статті слід розуміти осіб, які наділені повноваженнями представника влади у сфері правоохоронної діяльності та перебувають на службі в одному з таких правоохоронних органів України: 1) прокуратурі; 2) органах внутрішніх справ; 3) Службі безпеки України; 4) Державній прикордонній службі

України; 5) Державній митній службі України; 6) Державній податковій адміністрації України; 7) Державному департаменті України з питань виконання покарань; 8) Управлінні державної охорони; 9) Державній виконавчій службі України; 10) Департаменті державного пожежного нагляду МНС; 11) Військовій службі правопорядку у Збройних Силах України; 12) розвідувальному органі Міністерства оборони України»;

– викласти ст. 344 КК у новій редакції, залишивши без змін санкції ч. 1 і ч. 2:

«Стаття 344. Втручання у здійснення державним діячем своїх повноважень

1. Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання Президентом України, народним депутатом України, членом Кабінету Міністрів України, суддею Конституційного Суду України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини або його представником, членом Рахункової палати, членом Центральної виборчої комісії, Головою Національного банку України, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Головою Антимонопольного комітету України, Головою Фонду державного майна України, Головою Державного комітету України своїх службових повноважень, –

карається

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

карається ...»;

– виключити з ч. 1 та ч. 2 ст. 351 КК слова «створення штучних перешкод у їх роботі»;

– доповнити КК ст. 351¹ у такій редакції:

«Стаття 351¹. Втручання у здійснення повноважень депутатом місцевої ради, комітетом Верховної Ради України або тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України

Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання своїх повноважень депутатом місцевої ради, комітетом Верховної Ради України або тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України, –

карається ...»;

– у разі введення в дію Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня 2009 року викласти п. 1 примітки до ст. 364 КК у такій редакції:

«1. Службовими особами у ч. 4 ст. 157, статтях 343, 344, 364, 365, 368, 368-1, 369, 376, 397 цього Кодексу», а далі – за текстом;

– викласти ст. 376 КК у новій редакції, залишивши без змін санкції ч. 1 і ч. 2:

«Стаття 376. Втручання у здійснення суддею своїх повноважень

1. Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання суддею своїх службових повноважень, –

карається

2. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, –

карається ...»;

– викласти назву ст. 397 КК у такій редакції:

«Стаття 397. Перешкоджання законній діяльності захисника чи представника особи».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Блажівський Є.М. Об'єктивна сторона складів злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання в діяльність, за чинним КК України / Є.М. Блажівський // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2009. – № 4. – С. 178–188.

2. Блажівський Є.М. Зміст поняття «втручання в діяльність» у кримінальному праві України / Є.М. Блажівський // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – Донецьк. – 2010. – № 1. – С. 166–173.

3. Блажівський Є.М. Розмежування поняття «втручання в діяльність» та суміжних понять / Є.М. Блажівський // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2010. – № 1. – С. 244–257.

4. Блажівський Є.М. Мета як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони складів втручання у діяльність службових осіб / Є.М. Блажівський // Вісник прокуратури. – 2010. – № 5. – С. 24–27.

5. Блажівський Є.М. Потерпілий у складах злочинів, які встановлюють відповідальність за втручання у діяльність / Є.М. Блажівський // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2010. – № 2. – С. 5–12.

6. Блажівський Є.М. Окремі прогалини у регламентації захисту осіб від втручання в їхню діяльність за чинним Кримінальним кодексом України / Є.М. Блажівський // Тези і реф. доп., тексти повідомл. Міжнародний симпозіум «Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи вдосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві» [Львів, 12–13 вересня 2008 р.]. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. – 2008. – С. 36–40.

7. Блажівський Є.М. Система злочинів, що полягають у втручанні в діяльність службових осіб за чинним КК України / Є.М. Блажівський // Матер. звітної наук конфер. ф-ту з підготовки слідчих [Львів, 20 лютого 2009 р.]. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. – 2009. – С. 21–24.

АНОТАЦІЯ

Блажівський Є.М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. – Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2010.

У дисертації міститься комплексне дослідження проблеми забезпечення кримінально-правовими засобами належних умов для здійснення повноважень визначеними КК особами. В роботі досліджується система злочинів, що полягають у втручанні в діяльність за чинним КК України, стан розробки питань відповідальності за втручання в діяльність у юридичній літературі, соціальна зумовленість встановлення кримінальної відповідальності за втручання в діяльність. З'ясовано зміст та обсяг поняття «втручання в діяльність» за кримінальним правом України та його відмінність від суміжних понять. У роботі проведено системний юридичний аналіз складів втручання в діяльність за чинним КК України. Окремо проаналізовано караність втручання в діяльність за чинним КК України. Основним результатом дослідження стало обґрунтування необхідності уніфікованого викладу статей КК, які передбачають відповідальність за втручання в діяльність шляхом використання таких конструкцій: у назвах відповідних статей – «Втручання у здійснення «відповідними» особами своїх повноважень»; у диспозиціях – «Умисне вчинення незаконних дій, які унеможливають або істотно утруднюють виконання «відповідними» особами своїх службових повноважень»

Ключові слова: втручання в діяльність, кримінальна відповідальність, захист правомірної діяльності.

АННОТАЦИЯ

Блаживский Е.Н. Уголовная ответственность за вмешательство в деятельность по уголовному праву Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Львовский государственный университет внутренних дел. – Львов, 2010.

В диссертации содержится комплексное исследование проблемы обеспечения уголовно-правовыми средствами надлежащих условий для осуществления полномочий определенными УК лицами. В работе исследуется система преступлений, которые заключаются в вмешательстве в деятельность по действующему УК Украины. К числу таких преступлений отнесено деяния, ответственность за совершение которых предусмотрена ч. 4

ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 УК. Вместе с тем, сделан вывод, что состав преступления, зафиксированный в ст. 397 УК не совсем вписывается в систему таких преступлений.

Исследуя состояние разработки вопросов ответственности за вмешательство в деятельность в юридической литературе констатировано, что комплексно проблема не разрабатывалась, да и не все частичные вопросы получили однозначное решение.

В работе обоснованно, что позиция законодателя относительно криминализации деяний, которые заключаются во вмешательстве в деятельность потерпевших, определенных в ч. 4 ст. 157, ст. 343, ст. 344, ст. 376, ст. 397 УК, учитывая их общественную опасность, распространенность таких деяний в обществе, традиции отечественной законодательной практики борьбы с этими посягательствами, зарубежный опыт применения уголовно-правовых средств противодействия преступлениям этого вида является абсолютно оправданным.

В работе выяснено содержание и объем понятия «вмешательства в деятельность» по уголовному праву Украины и его отличие от смежных понятий. Обусловлено, что уголовно-правовое понятие «вмешательства в деятельность» следует понимать с учетом таких основных моментов: 1) вмешательство в деятельность может оказываться лишь в активных действиях; 2) уголовно-правовой защите в анализируемых нами статьях УК поддается именно профессиональная (служебная) деятельность – выполнение полномочий; 3) вмешательство может иметь место лишь относительно законной деятельности; 4) вмешательство может выражаться лишь в противоправном поведении; 5) как вмешательство можно рассматривать лишь умышленные деяния; 6) как вмешательство, исходя из позиции Верховного Суда Украины, при наличии других признаков, следует всегда рассматривать совершение таких действий: уговаривание, шантажирование, запугивание, угрозы, заявления о разглашении сведений, которые компрометируют лицо, сопротивление, насилие, умышленное уничтожение или повреждение имущества, посягательство на жизнь. Однако перечень таких действий вышеназванными не исчерпывается. Как смежные к понятию «вмешательство в деятельность» рассматриваются понятие: сопротивление; неповиновение, невыполнение законных требований, противодействие, принуждение, препятствие и влияние. В то же время, в работе акцентируется, что содержание ни одного из понятий не совпадает с содержанием понятия «вмешательство в деятельность», а следовательно определять понятие вмешательства через использование термина «влияние», как это имеет место в действующем УК, является неприемлемым.

В работе проведен системный юридический анализ составов вмешательства в деятельность по действующему УК Украины. Решен вопрос

объектов составов преступлений, которые устанавливают ответственность за вмешательство в деятельность по действующему УК Украины (предложено непосредственным объектом составов таких преступлений понимать общественные отношения по поводу обеспечения надлежащих условий для осуществления соответствующим лицом своих полномочий); проанализирован круг потенциальных потерпевших (в результате предлагается его уточнить путем внесения соответствующих изменений в ст.ст. 43, 344 УК).

По результатам анализа объективной стороны составов преступлений, которые устанавливают ответственность за вмешательство в деятельность по действующему УК Украины предлагается унифицировать изложение соответствующих статей УК путем использования таких конструкций: в названиях – «Вмешательство в осуществление соответствующими лицами своих полномочий»; в диспозициях – «Преднамеренное совершение незаконных действий, которые делают невозможным или существенно утрудняют выполнение соответствующими лицами своих служебных полномочий».

При анализе субъективных признаков составов указанных преступлений обосновывается, что указание на цель, как обязательный признак субъективной стороны, в таких составах является лишним.

Проанализирована в работе и наказуемость вмешательства в деятельность за действующим УК Украины.

Ключевые слова: вмешательство в деятельность, уголовная ответственность, защита правомерной деятельности.

ANNOTATION

Blazhyvskiy E.M. Criminal liability for intervention in activity on Criminal Law of the Ukraine. – the Manuscript.

Thesis for the scientific degree of Candidate of Law in speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law. – Lviv State University of Internal Affairs. – Lviv, 2010.

In the dissertation complex research of a problem of maintenance by criminally-legal means of appropriate conditions for realisation of powers defined CC persons contains. In work the system of crimes which consist in intervention in activity on operating CC Ukraine, a condition of working out of questions of responsibility for intervention in activity in the legal literature, social conditionality of an establishment of the criminal liability for intervention in activity is investigated. The content and concept volume «interventions in activity» on criminal law of Ukraine and its difference from adjacent concepts is found out. In work the system legal analysis of structures of intervention in activity on operating CC Ukraine is carried out. Punishability of intervention in activity on operating CC Ukraine is separately analysed. The substantiation of necessity of the unified

statement of articles CC which provide responsibility for intervention in activity by use of such designs became the basic result of research: in names of corresponding articles – «Intervention in realization «corresponding» persons of the powers»; in dispositions – «Deliberate fulfilment of illegal actions which do impossible or essentially trouble performance «corresponding» persons of the office powers»

Keywords: intervention in activity, the criminal liability, protection of lawful activity.

Підписано до друку 17.08.2010 р.
Формат 60х90/16. Папір офсетний. Зам. № 139-10
Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.
Львівський державний університет внутрішніх справ
79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.